

ACTIVITATEA DESPĂRȚĂMÎNTULUI ORAVIȚA AL ASTREI (1898—1918)

Preocupările noastre privind activitatea Astreii pe teritoriul Banatului ne-a oferit posibilitatea descoperirii unui interesant material documentar, bogat în date privind strădaniile intelectualității românești de a contribui prin cultură la luminarea poporului și la menținerea mereu trează a conștiinței naționale a românilor într-o vreme când autoritățile austro-ungare se străduiau să-i deznaționalizeze.

Deși în primele trei decenii de existență (1861—1895), Astra își desfășura activitatea organizată doar pe teritoriul Ardealului istoric, asociația a ținut strânse legături și cu celelalte provincii românești aflate sub stăpânire străină prin membri, colecte, participări la expoziții, donații de cărți, documente, publicații etc. Prin adunarea generală de la Lugoj, din august 1896, se inaugurează extinderea activității organizate a Astreii și asupra Banatului, Crișanei și Maramureșului. În anii următori au început să se organizeze primele despărțăminte ale asociației în Banat: Lugoj, Bocșa, Sinnicolaul Mare, Oravița, Timișoara¹. Despărțămintele aveau îndatorirea de a desfășura o stăruitoare activitate culturală prin înființarea de biblioteci, prin răspîndirea cărților și publicațiilor românești, prin prelegeri care să îmbogățească cunoștințele cultural-științifice ale țărănimii.

Despărțămîntul orăvițan și-a ținut adunarea de constituire la 29 octombrie 1898 în Oravița sub președinția avocatului Ilia Trăilă, delegat al Comitetului Central al asociației. Ca teritoriu, despărțămîntul cuprindea cercurile administrative Oravița, Iam și Moldova din comitatul Caraș-Severin, iar din anul următor în acest despărțămînt sînt incluse și comunele Gîrliște și Goruia din cercul administrativ al Reșiței și comuna Vărădia din comitatul Timiș². I. Trăilă a deschis adunarea printr-o cuvîntare despre însemnătatea Astreii și a prezentat statutele și regulamentul asociațiunii, apoi adunarea a ales un comitet cercual al despărțămîntului compus din Ilia Trăilă, director și membrii: Baltazar Munteanu, Victor Po-

¹ Elena Borugă, *Legăturile asociației ASTRA cu Banatul în perioada 1861—1895*, în *Acta MN*, XX, 1983, p. 575—584. *Idem*, *Prima adunare a „ASTREI” în Banat*, în „Apulum”, XVI, 1978, p. 397—400. *Idem*, *Activitatea despărțămîntului Bocșa al ASTREI (1898—1918)*, în *Acta MN*, 1980, 17, p. 607—614; *Idem*, *Activitatea despărțămîntului Timișoara al „ASTREI” (1898—1918)*, în „Apulum”, 1982, 20, p. 297—306.

² *Transilvania* — a oficială, XXIX, 1898, nr. 7—8, p. 160; *Idem*, XXX, 1899, nr. 10, p. 147

ruțiu, P. Cornean și Ioan E. Țieranu. S-au înscris 104 membrii, dintre care patru membri fondatori (Iosif Tămășel, Pavel Roșu, Ioan Stoian, Ioan Popovici) și zece membri pe viață (Al. P. Popovici, Toma Stanca, Ilia Trăilă, Iosif Vrănianțu, Petru Mioc, Mina Nemoianu, Sofronie Avramescu, Teodor Panciovan, Traian Oprea, Nicolau Stupariu). Chiar de la această primă adunare s-a încasat, din taxe ale membrilor și donații, suma de 1 242 florini care a fost trimisă pentru fondul central al Astei³.

Despre activitatea despărțămîntului găsim date concise în rapoartele anuale pe care comitetul cercual le trimitea comitetului central al Astei la Sibiu și care erau publicate în revista „Transilvania“. Comitetul cercual se întrunea în ședințe de comitet de cîte ori se impunea luarea unor hotăriri pentru despărțămînt, iar odată pe an organiza adunarea generală cercuală care se desfășura, de regulă, într-o altă comună din cadrul despărțămîntului. În adunările cercuale se prezentau conferințe, se înscriseră noi membrii, se încasau taxele de la membrii asociației, se împărțeau publicații, premii și se luau hotăriri privind înființarea agențurilor și a bibliotecilor populare.

A doua adunare generală a despărțămîntului orăvițan a avut loc în comuna Cacova la 6 august 1899. Cu acest prilej s-au citit trei disertații de către Petru Cornean „Despre compunerea testamentului, contractelor și obligațiilor“, Aurel Iana „Despre cultivarea grîului“ și Ioan Cioc „Despre însemnătatea literară a lui Anton Pann“. Numărul membrilor atinge cifra de 135, iar suma încasată este de 4 038 coroane ceea ce face ca oficiosul asociațiunii, respectiv revista „Transilvania“, să aprecieze că „Despărțămîntul Oravița este unul dintre despărțămintele fruntașe ale asociațiunii. Cu toate că abia e înființat de un an și jumătate, totuși acest despărțămînt are un număr întreit și încincit mai mare de membri ca multe despărțăminte înființate cu zeci de ani înainte și în urma conducerii pricepute și dezinteresate de care de bucură, sîntem convinși că el va răspîndi lumină cu îmbelșugare în masa poporului, a cărei conducere i s-a încredințat și va rămîne neîntrerupt o puternică redută a fortăreței noastre culturale“⁴.

Din raportul pe anul 1900 reiese că nu s-a ținut adunare generală cercuală deoarece membrii Astei și-au adus contribuția la adunarea generală a asociațiunii de la Băile Herculane și la adunarea Reuniunii învățătorilor români care a avut loc la Oravița. În schimb au avut loc două adunări de înființare a agențurilor în Sasca Montană și Iertof. Agențura din Sasca Montană s-a înființat la 29 iulie 1900 fiind ales ca președinte Ioan Murgu. Cu acest prilej s-au ținut trei disertații de către Ioan Murgu: „Despre necesitatea activității anului în viață“, de Nicolau Mircea, „Despre lux și superstițiuni“ și de Sofronie Liuba „Din economia națională“. Agențura din Iertof s-a înființat la 23 septembrie 1900, fiind ales ca președinte Teodor Panciovan. Petru Cornean a vorbit despre menirea și scopul asociațiunii⁵. Agențura își exercita activitatea pe raza unei comune stabilind un contact mai apropiat al Astei cu membrii săi.

La 15 septembrie 1901 a avut loc adunarea cercuală în comuna Sasca Montană, prilej cu care s-a ales comitetul cercual pe următorii trei ani,

³ *Ibidem*, nr. 7—8, p. 160; nr. 9—10, p. 207—208.

⁴ *Ibidem*, XXXI, 1900, nr. 1, p. 6.

⁵ *Ibidem*, XXXII, 1901, nr. 8, p. 188.

compus din un director, Petru Cornean și membrii în comitet: Victor Poruțiu, Ioan E. Țieranu, Baltazar Munteanu, Alexandru Coca, Mihai Gropșian și George Dragoescu. În continuare a fost prezentată conferința „Despre alegerea carierei“ de către Al. Coca și M. Gropșian⁶. La 15 decembrie 1901 s-a constituit agentura din Ticvanul Mare, despre care, ziarul „Drapelul“ din Lugoj prezintă o amplă relatare, „De pe malurile Carașului“⁷. La adunare a participat un „public numeros și însuflețit“ căruia avocatul Petru Cornean i-a vorbit despre legăturile trainice dintre intelectuali și popor și despre faptul că „toate nisuițele inteligenței române, fidelă fiind obîrșiei sale, tind la ridicarea nivelului moral“ — intelectual și material al poporului său⁸. S-a constituit un comitet al agenturii format din Demetrie Russu președinte onorar, Sofronie Pascu — președinte ordinar, Iuliu Birou — notar și George Caiman — casier, apoi s-au înscris încă 27 de persoane, ca membrii ai asociației. În continuare Victor Poruțiu a prezentat disertația intitulată „Jurământul“⁹.

Concomitent cu activitatea de răspîndire a cunoștințelor cultural-științifice prin intermediul conferințelor, comitetul cercual al despărțământului oravițan se preocupa de procurarea de cărți pentru școlarii săraci și pentru înzestrarea unor biblioteci populare. În acest scop s-au cumpărat 100 de exemplare din „Poeziile“ lui Victor Vlad Delamarina, publicate de despărțământul Lugoj al Astrei¹⁰. Pentru a sprijini înființarea unei biblioteci populare în comuna Răcășdia, comitetul cercual a pus în vânzare 250 exemplare din „Folcloristica română din Răcășdia și jur“ de Emilian Novacovici¹¹.

Cu prilejul adunării cercuale din 11 octombrie 1903 de la Oravița Română s-au organizat manifestări culturale menite a da un caracter cît mai sărbătorec acestui eveniment. Oaspeții veniți la adunare au fost întîmpinați cu intrări și alee decorate cu brazi și arcuiri triumfale purtînd inscripția „Bine ați venit“ și „ASTRA“ cu bubuitul teascurilor și cîntece ale corului din localitate. Adunarea a avut loc în localul școlii confesionale române și a fost începută printr-o cuvîntare de către directorul despărțământului, Petru Cornean, despre scopul asociațiunii, îndemnînd, totodată, poporul să sprijine „din toate puterile această unică societate, întemeiată pentru înaintarea și luminarea poporului românesc“¹². În continuare s-au discutat problemele organizatorice obișnuite în fiecare adunare de acest fel (citirea rapoartelor, stabilirea bugetului anual, înscrieri de membrii, încasarea taxelor, alegerea de delegați pentru adunarea generală a Astrei, modificări în cadrul comitetului cercual etc.), după care au fost prezentate două disertații de către Vasile Murgu: „Despre simțul religios și unele obiceiuri religioase ale poporului român“ și Ioan Măran, „Despre gunoirea pămîntului“¹³. Disertația prezentată de Vasile Murgu,

⁶ *Ibidem*, nr. 9, p. 192—193.

⁷ *Drapelul*, II, 1902, nr. 3, p. 2.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ „Transilvania, Analele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“, 1902, nr. 4, p. 162 și nr. 6, p. 193.

¹¹ *Ibidem*, 1903, nr. 4, p. 149.

¹² „Drapelul“, III, 1903, nr. 124, p. 2.

¹³ „Transilvania, Analele Asociațiunii pentru literatură română și cultura poporului român“, 1903, nr. 6, p. 189.

a fost publicată în ziarul „Drapelul“ ceea ce ne dă prilejul să ne exprimăm opinia asupra conținutului ei și prin aceasta să evidențiem strădaniile intelectualității românești de la începutul secolului al XX-lea de a lumina poporul și a-l feri de unele rele obiceiuri. În prima parte a expunerii V. Murgu face un scurt istoric asupra religiilor, apoi apreciază că poporul nostru „a ținut cu sfințenie la legea, la credința sa strămoșească, pe care a identificat-o cu naționalitatea sa, scăpând astfel de asimilare și contopire“¹⁴ Introducerea unor obiceiuri de ordin religios la poporul român cum sînt pomenile și numeroasele praznice au menirea doar să sărăcească poporul. Banii irosiți în aceste obiceiuri, mai bine ar fi folosiți pentru a se întemeia „instituiții nepieritoare“ menite a sluji cultura națională, căci „nu obiceiuri rele și păgubitoare, ci limba, portul și alte obiceiuri bune constituie viața și trăinicia unui popor“¹⁵.

În raportul pe anul 1903 sînt menționate ca nou înființate cinci biblioteci, la Macoviște, Iertof, Vrani, Sasca Montană și Ticvaniul Mare¹⁶. Pentru înzestrarea bibliotecii din Ticvaniul Mare, casierul agenturii de aici cerea comitetului cercual ca să trimită cite un exemplar din toate cărțile disponibile la centrul despărțămîntului, fapt ce a fost aprobat de comitet¹⁷. Comitetul Reuniunii române de cetire și cîntări din Dalboșeț aducea mulțumirile sale asociațiunii pentru donația de publicații primite pe anul 1904, drept pentru care a numit-o ca membru fondator¹⁸.

Adunarea cercuală pe anul 1904 a avut loc la 15 septembrie în comuna Răcășdia, prilej cu care s-au citit două conferințe de către G. Popa: „Despre chemarea preotului“, și de Aurel Iana „Despre prăsirea vitelor“¹⁹. Adunarea a fost încheiată cu un frumos program cultural-artistic dat de corul vocal din Răcășdia. Coriștii au recitat poeziile „Sub patrafir“ de G. Coșbuc, „La Călugăreni“ de Iosif Vulcan, „Copila română“ și „Limba mea“ și au intonat piesele muzicale „Ziua triumfală“ de V. Humpel, „M-am suit la munte“ de A. Glogovean, „Marseillaise“, „Dumbrava Roșie“ și „Oșteanul român“ de G. Musicescu²⁰.

Astra se bucura de o înaltă prețuire în acest despărțămînt. Comitetul cercual primea invitații din diverse comune pentru a-și desfășura adunarea cercuală anuală. În acest sens este semnificativă invitația învățătorului pensionar Iosif Mioc din Vărădia, publicată în „Drapelul“ din 1904 sub titlul: „Despre Asociațiunea noastră — Răsunet de la țară“, prin care își exprimă speranța de a se ține adunarea generală a despărțămîntului în „frunțașă comună Vărădia, care are peste 3 300 locuitori“²¹. Autorul articolului face, totodată, și o scurtă prezentare a activității Astei arătînd că aceasta din fondurile ei susține o școală superioară de fete în Sibiu, acordă ajutoare școlilor, înființează în comune biblioteci populare, ajută prin premii și stipendii, la dezvoltarea științei și răspîndirea în rîndurile poporului a cunoștințelor științifice, organizează conferințe și prelegeri

¹⁴ „Drapelul“, III, 1903, nr. 136, p. 2.

¹⁵ *Idem*, nr. 137, 138 și 139, p. 2—3.

¹⁶ „Transilvania, Analele asociațiunii pentru literatură română și cultura poporului român“, 1904, nr. 4, p. 79.

¹⁷ *Idem*, nr. 2, p. 29.

¹⁸ *Idem*, nr. 6, p. 261.

¹⁹ *Idem*, p. 259.

²⁰ „Drapelul“, IV, 1904, nr. 101, p. 3.

²¹ *Idem*, nr. 16, p. 2.

publice cu prilejul adunărilor generale sau ale despărțământelor „venind în comune, în mijlocul poporului, așa zicînd la el acasă, unde prin învățături și povețe foarte frumoase și folositoare îl luminează, arătîndu-i chipul cum poate ajunge mai ușor la o stare morală și materială mai bună”²². Iosif Mioc își exprimă speranța că asociațiunea întrunindu-și adunarea cercuală la Vărădia va pune temelia „unei biblioteci populare, a unei reuniuni de cetire, o reuniune de ajutorare în cazuri de pagube la vite, reuniune de înmormîntare, o casă de păstrare și poate și la o școală confesională gr. catolică, care toate ar contribui mult la deșteptarea și înaintarea economică a poporului și astfel la un viitor sigur pentru existența elementului român”. În continuare, învățătorul vărădean subliniază că sintem datori de a sprijini asociațiunea, „căci ceea ce dăm asociațiunii, nouă înșine ne dăm”²³. Dorința învățătorului Iosif Mioc a fost îndeplinită deoarece în anul următor la 13 august 1905 a avut loc adunarea cercuală la Vărădia. În această adunare Aurel Popovici a ținut o prelegere „Despre biserică și școală”²⁴, iar tinerimea universitară română din localitate și din împrejurimi a organizat o serată literară și o petrecere dansantă a căror venituri a fost donat în folosul Astrei²⁵. Din analiza activității despărțământului oravițan pe anul 1905 mai rezultă că s-a înființat o nouă bibliotecă la Oravița, au fost premiați cu cărți și bani elevii școlii medii din Oravița cu rezultate bune la limba română²⁶, s-a decis ajutorarea a doi tineri absolvenți de patru clase secundare pentru a frecventa o școală agronomică, obligîndu-se ca după terminarea studiilor să țină conferințe pe teme economice în despărțământ²⁷.

Din raportul prezentat de comitetul cercual la adunarea din 13 august 1906 de la Gornea rezultă că s-au împărțit în rîndurile poporului cîte cinci exemplare din publicațiile „Foaia poporului” și „Banatul”, au fost premiați cu cărți și bani elevii de la școala civilă din Oravița și s-au trimis la București mai multe obiecte pentru expoziția generală română²⁸. Pentru răspîndirea publicațiilor românești și în comunele mai sărace ale despărțământului, comitetul cercual a abonat pentru acestea cîte cinci exemplare din „Foaia poporului”²⁹. Iar pentru despărțământ s-a comandat 100 de exemplare din broșura „Începutul neamului românesc” și s-au abonat 25 de exemplare din revista „Țara noastră”. În 1906 s-au ținut patru prelegeri pe teme economice de către agronomul Carol Stăniloiu în Greovați despre lucrarea pămîntului și cultivarea zarzavaturilor, în Gornea despre creșterea vitelor cornute și pomărit, în Ticvaniul Mic despre pomărit și hrănirea vitelor. Totodată, s-au distribuit semințe de zarzavat țărănilor din Maidan și Greovați³⁰.

La adunarea cercuală din 22 septembrie 1907 de la Comoriște au fost prezentate trei prelegeri de către P. Cornean „Despre lux”, de dr. Mehes,

²² *Ibidem.*

²³ *Ibidem.*

²⁴ „Transilvania, Analele asociațiunii pentru literatură română și cultura poporului român”, 1905, nr. 5, p. 238—239.

²⁵ „Drapelul”, V, 1905, nr. 86, p. 3.

²⁶ „Transilvania, Analele asociațiunii pentru literatură română și cultura poporului român”, 1905, nr. 5, p. 238.

²⁷ *Idem*, 1906, nr. 5—6, p. 212.

²⁸ *Idem*, p. 224.

²⁹ *Idem*, p. 236.

³⁰ *Idem*, 1907, nr. 1, p. 9—10.

„Despre igienă“, de Sinesie Bistriean, „Despre cultivarea pământului“. Cu acest prilej, s-a făcut promisiunea din partea băncii „Orăvițana“ că va acorda asociației anual suma de 2 000 coroane dacă va înființa un institut de fete la Orăvița³¹. Problema luxului a intrat în preocupările și a acestui despărțământ, atât prin prelegerile prezentate, cât și prin cultivarea tradiției în portul popular românesc. În acest sens, comitetul cercual al despărțământului orăvițan a hotărît cumpărarea unui costum popular femeiesc din zona Comoriște pentru a-l expune în Orăvița ca model pentru țărăncile care încep să-și părăsească portul tradițional³².

În cursul anului 1907 s-au mai prezentat și alte prelegeri în Rachitova de Pavel Miclea, „Despre pomărit“ și dr. George Anca „Despre economia rațională“, în Jitiniu de Cornel Strimbeiu și Pavel Miclea „Despre avantajele pomăritului“, în Broșteni de P. Cornean „Despre însemnătatea școalei și portul original românesc“ și Aurel Iana „Despre cultivarea pământului“³³.

La 10 octombrie 1908 a avut loc adunarea cercuală a despărțământului la Ticvaniul Mare, prilej cu care P. Cornean a vorbit „Despre morală“ accentuând, totodată, și asupra importanței presei ca factor cultural. Apoi Alexandrina Țăranu, profesoară de lucru manual la Sibiu, a prezentat disertația „Portul original românesc“ prin care îndemna femeile române să renunțe la produsele de fabrică, și să reia haina țărănească „*trainică și frumoasă*“. Pentru a fi mai convingătoare Alexandrina Țăranu, a venit la adunare îmbrăcată într-un frumos costum național românesc din Banat. În continuare medicul Ludovic Mehes a vorbit „Despre unele rele din popor“ dînd povește țăranilor să se ferească de vicii și „*deprinderi ruinătoare*“³⁴. În raportul secretarului comitetului cercual al despărțământului se remarcă „*ca o adevărată biruință culturală*“ faptul că în Orăvița a luat ființă o tipografie care tipărește revista „Progresul“. Din această revistă, despărțământul a abonat cite zece exemplare pentru a fi răspîdite în rîndurile țăranilor³⁵. În anul 1911, foaia „Progresul“ a fost decretată ca organ oficial al despărțământului orăvițan al Astrei.

La adunarea cercuală din 28 august 1909 de la Orăvița a fost ales ca director al despărțământului Victor Poruțiu. Cu acest prilej s-a decis colectarea de obiecte pentru muzeul Asociațiunii³⁶.

În 1910 au fost prezentate mai multe conferințe la Orăvița Montană de către M. Gaspar, „Despre literatura modernă“, Iosif Popovici, profesor universitar, „Despre dramele lui Delavrancea“ și Ioan Cioc „Despre creșterea copiilor“, iar la Ticvaniul Mare au fost prezentate prelegerile „Înfrățirea“ și „Despre virtuțile strămoșești“ de către Aurel Popovici³⁷.

La adunarea cercuală din 13 august 1911 de la Vrani au fost citite următoarele prelegeri: „Istoricul Asociațiunii“ de Petru Sintomea, „Scoală și crutare“ de Nicolae Vucu, „Tovărășiile economice“ de Traian Țăran și

³¹ *Idem*, nr. 4, p. 216.

³² *Idem*, p. 203.

³³ *Idem*, 1908, nr. 1, p. 10.

³⁴ *Idem*, nr. 4, p. 214 și „Progresul“, II, 1908, nr. 42, p. 2.

³⁵ „Progresul“, II, 1908, nr. 42, p. 2.

³⁶ „Transilvania“, XLI, 1910, nr. 3, p. 143.

³⁷ *Idem*, 1911, nr. 4, p. 550.

„Foloasele învățaturii“ de Gheorghe Jianu³⁸. Eforturile depuse de intelectualitatea orăvițană în luminarea poporului, pentru progresul cultural și economic au început să dea roade tot mai vizibile. În 1911, țărani din Cacova au pus temelii unei reuniuni pentru asigurarea vitelor cu un capital de asigurare de 200 000 coroane compus din 10 000 de acțiuni a câte 20 de coroane³⁹. Totodată, s-a observat o preocupare mai accentuată a țăranilor pentru cultivarea rațională a pământului. În raportul Comitetului central la adunarea generală a Asociațiunii de la Sibiu din 1912, despărțământul orăvițan a fost menționat cu un număr de peste 200 de abonați la publicația Astei „Biblioteca populară a Asociațiunii“⁴⁰.

La adunarea cercuală din 25 august 1912 de la Ticvaniul Mare a fost ales un nou comitet în frunte cu I. E. Țieranu ca director. Cu acest prilej Traian V. Țăran a ținut o prelegere despre cooperative. În 1912 s-a înființat în comuna Forotic o agentură și o bibliotecă populară. Comitetul agenturei de aici s-a străduit să aibă un local propriu în care să-și țină ședințele și unde cei dornici de învățatură să poată citi cărțile din biblioteca populară și publicațiile la care erau abonați⁴¹.

În 1913 au fost prezentate trei prelegeri în comuna Ciuhici „Despre meserii“ de G. Balotă, în Vrăniuț „Chestiuni financiare“ de P. Cornean și în Comoriște „Despre tovarășii“ de Mihai Grosșianu. Tot în acest an, s-au înființat agenturile din Vrăniuț și Broșteni. Iar în Comoriște s-a înființat o însoțire economică⁴².

În 1914 au fost prezentate mai multe conferințe de către conferențiarul Aurel Cosciuc la Broșteni despre „Cultura grîului și cucuruzului“, la Cacova despre „Lucrarea pământului“, „Cultura viilor“ și „Prăsirea vitelor“, la Comoriște despre „Pomărit“ și „Prăsirea vitelor“, la Giurgiova despre „Prăsirea vitelor“ și „Cultura grîului“, la Goruia despre „Prăsirea vitelor“ și „Pomărit“, la Greovaț despre „Cultura legumelor“, la Ticvaniul Mare despre „Lucrarea pământului“, „Cultura viilor“ și „Pomărit“ și la Ticvaniul Mic despre „Prăsirea vitelor“⁴³. Pe anul 1914 este menționată înființarea agenturei din Greovaț⁴⁴.

Din raportul prezentat de directorul despărțământului orăvițan în anul 1914 rezultă că acest despărțământ dispunea de șase agenturi la Răcășdia, Ciuhici, Broșteni, Vrăniuț, Ilidia și Forotic și de patru biblioteci la Ciuhici, Broșteni, Răcășdia și Vrăniuț⁴⁵. Între anii 1906—1913 rapoartele primite din acest despărțământ nu menționează nici o bibliotecă aparținătoare Astei, iar în raportul din anul 1914, în afară de Răcășdia sînt pomenite cu totul alte localități cu biblioteci și nu cele în care s-au înființat în 1903, 1905 și 1912. Probabil că s-au produs unele contopiri cu bibliotecile școlare, bisericesti sau ale altor societăți culturale care sînt menționate în rapoarte. Făcînd o sumară trecere în revistă a tuturor rapoartelor prezentate de despărțământ în perioada de care ne ocupăm găsim menționate o serie de biblioteci școlare în Cacova și Comoriște, biblioteci parohiale în

³⁸ *Idem*, nr. 5—6, p. 783.

³⁹ „Drapeul“, XI, 1911, nr. 31, p. 3.

⁴⁰ „Transilvania“, XLIII, 1912, nr. 5, p. 308.

⁴¹ *Idem*, XLIV, 1913, nr. 1—2, p. 86 și 92.

⁴² *Idem*, nr. 4—5, p. 391 și 1914, nr. 7—9, p. 281.

⁴³ *Idem*, XLVI, 1915, nr. 7—12, p. 147.

⁴⁴ *Idem*, 1914, nr. 2, p. 80.

⁴⁵ *Idem*, nr. 7—9, p. 281.

Oravița Montană, Oravița Română, Comoriște, Mercina, Sasca Montană, Vrani, Moldova Nouă și Varadia, biblioteci ale Casinei române din Oravița Montană, Ciclova Montană, Ticvaniul Mare și Cacova, a Reuniunii de cînt și muzică „Concordia“ din Oravița și a băncii „Oravițana“ din Oravița Montană.

Teritoriul despărțămîntului fiind destul de vast în 1907 s-a hotărît împărțirea lui în două prin înființarea unui nou despărțămînt cu centrul în Sasca Montană. Deși Comitetul Central de la Sibiu al Astei a fost de acord cu împărțirea și a desemnat pe avocatul Vasile Meșter din Sasca Montană să organizeze acest despărțămînt nu s-a făcut nimic în acest sens⁴⁶. Datele privind numărul comunelor componente ale despărțămîntului variază de la un raport la altul. Pe anul 1907 sînt menționate 47 de comune și 77 membrii⁴⁷, pe anul 1911 figurează 54 comune și 497 membrii⁴⁸, în 1912 sînt trecute 67 comune și 523 membrii⁴⁹, iar în raportul din 1 august 1914 sînt menționați 526 membrii și 24 comune⁵⁰. Această fluctuație de date se explică — credem noi — prin faptul că erau raportați doar membrii și comunele care și-au achitat taxele.

Asociația Astra a colaborat și cu celelalte societăți culturale românești existente pe teritoriul despărțămîntului. Acestea erau: Corul din comuna Broșteni înființat în 1889, Corul din Cacova înființat în 1888. Casina din Cacova întemeiată în 1906, Corul din Chernecea înființat în 1906, Reuniunea de cîntări și citire din Ciclova Montană înființată în 1889, Corul din Ciclova Română înființat în 1890, Corul din Greovaț înființat în 1890, Corul din Maidan înființat în 1904, Reuniunea de cîntări din Mercina înființată în 1885, Corul din Mercina înființat în 1892, Casina din Oravița Montană întemeiată în 1870, Reuniunea de cîntări din Oravița Montană înființată în 1872, Reuniunea de cîntări „Concordia“ din Oravița Română înființată în 1882, Reuniunea de cîntări din Oravița Română înființată în 1885, Corul din Răcășdia înființat în 1900, Corul din Rusova Nouă înființat în 1902, Corul din Sasca Montană înființat în 1902, Reuniunea de cîntări din Vărădia înființată în 1887, Reuniunea de cîntări „Unirea“ din Vărădia înființată în 1882, Reuniunea de cîntări „Armonia“ din Ticvaniul Mare înființată în 1882, Casina din Ticvaniul Mare înființată în 1901, Reuniunea învățătorilor români de la școlile confesionale gr. ort. din diecesa Caransebeșului înființată în 1869 și altele⁵¹.

Despărțămîntul Oravița al Astei se remarcă prin contribuții importante la înființarea și dotarea Muzeului etnografic și istoric al Astei de la Sibiu prin donații în bani, obiecte și documente. În catalogul expoziției etnografice și istorice, organizată cu prilejul inaugurării Muzeului Astei de la Sibiu din august 1905, figurează la loc de cinste și contribuțiile orăvițenilor. Cele mai importante exponate din acest despărțămînt se referă la viața economică (unelte agricole, de minerit, industrie casnică)

⁴⁶ „Transilvania, Analele Asociațiunii pentru literatură română și cultura poporului român“, 1908, nr. 1, p. 10.

⁴⁷ *Idem*, nr. 2, p. 88.

⁴⁸ „Transilvania“, XLIII, 1912, nr. 5, p. 407.

⁴⁹ *Idem*, XLIV, 1913, nr. 4—5, p. 318.

⁵⁰ *Idem*, XLV, 1914, nr. 7—9, p. 281 și 381.

⁵¹ „Transilvania, Analele Asociațiunii pentru literatură română și cultura poporului român“, 1908, nr. 2, p. 74—75.

și documente cu valoare istorică⁵². Dintre contribuțiile în bani se remarcă cea a băncii „Oravițana“ de 2 000 coroane, apoi „Casa de păstrare“ din Sasca Montană, Ilie Trailă din Oravița și alții⁵³. Drept recunoștință pentru contribuțiile aduse la inaugurarea acestui edificiu al Astei, Comitetul Central al Asociațiunii a evidențiat acest despărțământ acordându-i diploma de colaborator la expoziție⁵⁴.

Despărțământul orăvițan al Astei s-a remarcat și prin contribuția adusă la organizarea expoziției generale române din 1906 de la București, expoziție pentru care Asociațiunea s-a străduit „să devină o mare și demnă manifestațiune națională“⁵⁵. Petru exponatele trimise și pentru colaborarea la manifestațiunile care au avut loc la București cu prilejul expoziției orăvițenii au primit numeroase recompense. S-a acordat medalie de aur cu diploma specială lui Petru Cornean și I. Bogdan din Oravița, Traian Lința din Cacova, Ilie Ruva din Dalboșeț, I. Birou din Ticvaniul Mare și băncii „Oravițana“, medalie de argint cu diplomă specială i-a fost înminată despărțământului Oravița al Astei, lui Iosif Murgu din Sasca Montană, Iosif Anca din Iliada, Aurel Cotirlă din Oravița și „Casei de Păstrare“ din Sasca Montană, iar medalie de bronz cu diplomă specială s-a acordat unor țărănci din Broșteni, Ticvaniul Mare, Ilidia, Gherliște, Greovaț, Răcășdia, Sasca Montană și Oravița pentru lucru de mină. S-a mai acordat diploma de onoare cu medalie de aur Corului român din Cacova, Reuniunii române de cîntări din Dalboșeț, Reuniunei de cîntări și muzică „Concordia“ din Oravița Română și Reuniunei de cîntări și muzică „Armonia“ din Ticvaniul Mare⁵⁶.

În zilele de 14—15 septembrie 1902 în Oravița a fost o frumoasă sărbătoare culturală prilejuită de adunarea generală a Astei⁵⁷. Ordinea de zi a adunării a fost bogată cuprinzînd discursul de deschidere prezentat de Al. Mocioni, președintele Asociațiunii, discursul lui Ilie Trăilă în numele despărțământului Oravița, discursul lui Emanoil Ungureanu din partea „Societății pentru crearea unui fond de teatru român“, Conferința intitulată „Pămîntul din punct de vedere igienic“ de Simion Stoica, medic din Bran și discursul comemorativ „Dr. George Vuia“ de Vasile Goldiș citit de Nicolae Togan. Au fost prezentate apoi o serie de rapoarte privind problemele organizatorice ale Astei. Demn de remarcat este organizarea unei petreceri populare unde țărăncile orăvițene și-au etalat frumoasele costume naționale⁵⁸. După încheierea adunării orăvițenii au dat un banchet în cinstea oaspeților, unde cunoscutul taraf de lăutari a fraților Bircă din Oravița a interpretat bogatul său repertoriu din muzica populară românească. Nu au lipsit toasturile, dintre care este demn de amintit cel al lui Ștefan C. Pop care sublinia că „în Asociațiune se contopește un popor întreg, dorul lui de viață și libertate. Aici e altarul ridicat pentru limbă și cultul strămoșilor, al cultului național. Prin cultură la libertate...“⁵⁹.

⁵² *Idem*, 1905, nr. 6, p. 257—296.

⁵³ *Idem*, 1906, nr. 1, p. 1—4.

⁵⁴ *Idem*, p. 34—35.

⁵⁵ „Transilvania“, XXXVI, 1905, nr. 6, p. 235.

⁵⁶ „Transilvania, Analele Asociațiunii pentru literatură română și cultura poporului român“, 1907, nr. 2, p. 54—59.

⁵⁷ „Transilvania“, XXXIII, 1902, nr. 5, p. 177.

⁵⁸ „Drapelul“, II, 1902, nr. 101, p. 1—2.

⁵⁹ *Idem*, p. 3.

Despărțământul Oravița al societății Astra a desfășurat o bogată activitate concretizată prin organizarea de conferințe, înființarea de biblioteci și agenturi, prin inițieri de cooperative economice, prin acțiuni de sprijinire a învățământului în limba română, de răspândire a publicațiilor românești și a literaturii naționale.

Remarcăm faptul că țărănimea orăvițană a fost atrasă de inițiativele întreprinse de asociația Astra îndeosebi prin activitatea sistematică de organizare de prelegeri și conferințe la sate. Prin conferințele pe teme de economie agrară prezentate în diverse comune, reprezentanții Astei au adus o contribuție importantă la instruirea populației de la sate, pentru a introduce metode noi, mai rentabile, în cultura cerealelor și a legumelor, în pomicultură, viticultură și creșterea animalelor. Cunoștințele de igienă răspândite prin conferințele pe această temă au avut menirea propagării celor mai importante măsuri privind sănătatea personală și igiena gospodăriei. Un ajutor prețios a fost dat țăranilor prin cunoștințele juridice răspândite prin aceste conferințe pentru a nu se lăsa înșelați de cămătari sau funcționari răuvoitori. Țărănimea era sfătuită să-și păstreze portul tradițional, acesta fiind un bun cultural național. Tot prin conferințe au fost răspândite importante cunoștințe de literatură și istoric națională.

Înființarea de biblioteci și răspândirea de publicații în comune de către Astra, a mijlocit pătrunderea cărții românești în mediul țărănesc, cunoașterea mai aprofundată a culturii naționale și dezvoltarea conștiinței naționale.

Prin activitatea desfășurată de despărțăminte, asociația Astra a reușit să canalizeze eforturile intelectualității românești spre mărețul țel pe care și l-a propus încă de la înființare, acela de a ridica nivelul cultural al poporului român din cadrul Monarhiei austro-ungare, de a-i da posibilitatea de manifestare în spirit național, să se instruiască și să-și cultive limba și literatura, istoria și tradițiile de luptă pentru libertatea națională și socială.

Astra a făcut pași mari în sprijinul ieșirii din izolare a diverselor provincii românești aflate sub străpînire străină, pentru cunoașterea și transmiterea moștenirii culturale naționale, pentru o viață unitară pe plan cultural, sugerînd, astfel, necesitatea obiectivă a desăvîrșirii unității politice care se va înfăptui în 1918.

ELENA BORUGĂ

DIE ORAVIȚAER ABTEILUNG DER ASTRA ZWISCHEN 1898—1918

(Zusammenfassung)

Anhand eines vielfältigen und interessanten Urkundenmaterials den die Autorin persönlich entdeckt hat, hebt die Verfasserin die Bemühungen der rumänischen Intellektuellen hervor das Volk durch Kultur aufzuklären, und ebenfalls durch Kultur das nationale Bewusstsein der Rumänen lebendig zu erhalten. Dies, in einem Zeitalter als die österreichisch-ungarischen Behörden sich bemühten die Rumänen zu entnationalisieren.